

ความเคลื่อนไหวและปรากฏการณ์การของารณรงค์ * “สู่มรดกโลก” ในประเทศไทย

ปฏิพล ยอดสุรางค์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

การณรงค์ “สู่มรดกโลก” เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาให้แหล่งมรดกทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมให้ได้รับการยกย่องในฐานะแหล่งมรดกโลกนั้นเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้ และกระตุ้นให้เกิดความเคลื่อนไหวการอนุรักษ์ในพื้นที่ รวมทั้งยังเป็นการเน้นย้ำถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในกระบวนการเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลกซึ่งก็เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างมาก เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรับผิดชอบในการบำรุงรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมร่วมกับรัฐภาคี ทว่าเมื่อพิจารณาสถานการณ์การณรงค์ในระดับประเทศในแต่ละแหล่งต่างมีระดับการประสบความสำเร็จที่ต่างกัน และการประสบความสำเร็จนั้นก็มีเป้าหมายที่ต้องการต่างกันออกไปด้วย อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าสนใจคือ แรงขับเคลื่อนในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของแหล่งมรดกทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเหนือความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ รวมทั้งพลังของเครือข่ายได้ช่วยให้การณรงค์ประสบผลสำเร็จ

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวและปรากฏการณ์การการณรงค์ “สู่มรดกโลก” ในประเทศไทย เพื่อถอดบทเรียน ปัจจัย เงื่อนไข และปรากฏการณ์ของกระบวนการท้องถิ่นนิยมในการผลักดันแหล่งมรดกต่าง ๆ เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ที่จะนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนและการวางแผนปฏิบัติงานที่ยึดโยงกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อเตรียมการเข้าสู่การขอรับการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลกทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของไทย โดยการเปรียบเทียบภาพรวมและภาพย่อย ผ่านฐานข้อมูลอ้างอิงทางวิชาการเพื่อการสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและนำเสนอถืออื่อนำไปสู่การกำหนดแผนการดำเนินการ แผนการบริหารจัดการ ในแหล่งมรดกฯ เพื่อสร้างความเคลื่อนไหวการณรงค์แหล่งมรดกต่าง ๆ “สู่มรดกโลก” อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: มรดกโลก, การณรงค์, ปรากฏการณ์, ความเคลื่อนไหว, การมีส่วนร่วม

Movement and phenomena on “road to world heritage” campaign

Patiphol Yodsurang

Faculty of Architecture, Kasetsart University

Abstract

“*Road to world heritage*” campaign for conservation and development of natural and cultural heritage sites is regarded as a World Heritage nomination process which is a key to raising awareness and encouraging participation. It also emphasizes the involvement of local people in the nomination process for the World Heritage Site, which is a crucial part and needs a lot of support from local people by providing local community responsibility to maintain natural and cultural assets in cooperation with its State Parties. Besides, when considering the whole country’s campaign at the national level, each different campaign has a different goal and that has made different circumstances. However, the most interesting part is the local movement to deal with heritage values of both natural and cultural sites over modern economic and social needs, together with the power of network that helped make the campaign successful.

This research aims at studying and analyzing movements and phenomena “*Road to the World Heritage*” in Thailand to explore the lesson learned from factors, conditions, and phenomena of local processes in pushing heritage resources to nominate in World Heritage List. The result will lead to national strategic and operational planning that is linked to local communities-driven issues. Besides, this also helps to prepare a nomination dossier for being considered as a natural and cultural world heritage site by comparing both macro and microscale through the academic references to create a systematic and reliable knowledge leading to the action plans to create a continuous and sustain “*Road to World Heritage*” campaign in various places.

Keywords: World Heritage, Campaign, Movement, Phenomenon, Participation

1. บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา สถานการณ์การอนุรักษ์และการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทย จะใช้วาทกรรมว่าด้วย “สู่มรดกโลก” เพื่อให้ให้นำเสนอคุณค่าที่มีความหมายในระดับสากล โดยใช้กลไกของการได้รับการยกย่องเป็น “แหล่งมรดกโลก” เป็นเป้าหมายร่วมของการดำเนินการและการสร้างความหมายเชิงคุณค่า ความเคลื่อนไหวของการรณรงค์ดังกล่าวปรากฏในสื่อหลักอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2550 ถึง พ.ศ. 2553 ที่ถูกริเริ่มโดยทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่ยังดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน อาทิเช่น ได้มีโครงการริเริ่ม “โครงการเชียงใหม่ มรดกโลก” ที่ขับเคลื่อนภายใต้ความร่วมมือระหว่างองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนวิชาการโดยหน่วยงานและองค์กรภายในท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ “โครงการแม่น้ำเจ้าพระยาสู่มรดกโลก” ซึ่งมีหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อน คือ กรุงเทพมหานคร ทว่าการขับเคลื่อนโครงการดังกล่าวก็ได้ลดบทบาทลงในเวลาต่อมา มีการริเริ่ม “โครงการสงขลาสู่เมืองมรดกโลก” โดยหน่วยงานและองค์กรภายในท้องถิ่นจังหวัดสงขลา คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดฯ เทศบาลนครสงขลา และภาควิชาการ และสนับสนุนโดยภาคเอกชนผ่านแนวการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อสังคม (Corporate Social Responsibility – CSR) ของภาคธุรกิจเอกชน และมีโครงการริเริ่ม “วัดพระธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก” โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น ภาพการรณรงค์ที่มีทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานส่วนท้องถิ่นกับชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญเพื่อขับเคลื่อนตามแนวทางสู่การเป็นมรดกโลก เพื่อเชิดชูและรักษาคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม รวมทั้งยังเป็นการสร้างกรอบการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม

การพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลกในบางกรณีผูกโยงกับกระบวนการท้องถิ่นนิยม ซึ่งแม้ว่าเป็นจุดแข็งที่สร้างพลังให้กับชุมชนท้องถิ่น แต่ก็ต้องมองไปถึงการสร้างควมหมายและคำอธิบายคุณค่าในระดับสากลด้วย (Kirdsiri et al, 2016: 73) นอกเหนือจากข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ถูกพัฒนามาให้ครอบคลุมความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมให้มากขึ้น ทำให้การเตรียมการเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลกได้กลายเป็นกระบวนการที่สำคัญและค่อนข้างซับซ้อน ซึ่งต้องการความเข้าใจที่ดีเกี่ยวกับข้อกำหนดต่าง ๆ รวมทั้งได้เน้นย้ำถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในกระบวนการเสนอชื่อฯ ก็เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างมาก เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรับผิดชอบในการบำรุงรักษาทรัพย์สินทางวัฒนธรรมร่วมกับรัฐภาคี (Duncann, 2011: 2) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอกสาร “แนวทางการดำเนินการขับเคลื่อนอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention)” ในปี ค.ศ. 2008 ได้ระบุในส่วนของผู้มีส่วนร่วมในการรักษาแหล่งมรดกโลกว่าสามารถเป็นบุคคลและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน เอกชน และผู้ถือครองกรรมสิทธิ์-เจ้าของทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่มีความสนใจและให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการแหล่งมรดกโลก (UNESCO, 2008) เป็นการเน้นย้ำบทบาทที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการมรดกโลก ตั้งแต่ขั้นเตรียมการ (Pre-nomination) ขั้นตอนการเสนอชื่อ (Nomination) และขั้นตอนการดูแลรักษาหลังการขึ้นทะเบียน (Post-registration)

การรณรงค์ในระดับท้องถิ่นในแต่ละภาคส่วนเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้ และกระตุ้นให้เกิดความเคลื่อนไหวในพื้นที่ ทว่าเมื่อพิจารณาสถานการณ์การรณรงค์ในระดับประเทศ นั้นในแต่ละแหล่งต่างมีระดับการประสบความสำเร็จที่ต่างกัน และการประสบความสำเร็จนั้นก็มิ เป้าหมายที่ต้องการต่างกันออกไปด้วย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจ คือ แรงขับเคลื่อนในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของแหล่งมรดกทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเหนือความต้องการทาง เศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ได้อย่างไร และพลังของเครือข่ายที่ช่วยให้การรณรงค์ประสบความสำเร็จ โดยการเปรียบเทียบภาพรวมและภาพย่อย ผ่านฐานข้อมูลอ้างอิงทางวิชาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ อย่างเป็นระบบและน่าเชื่อถืออันนำไปสู่การกำหนดแผนการดำเนินการ แผนการบริหารจัดการ ฯลฯ ในแหล่งมรดกเพื่อความเคลื่อนไหวการรณรงค์ “สู่มรดกโลก” ในแหล่งอื่น ๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวและปรากฏการณ์การการรณรงค์ “สู่มรดกโลก” ใน ประเทศไทย เพื่อถอดบทเรียน ปัจจัย เงื่อนไข และปรากฏการณ์ของกระบวนการท้องถิ่นนิยมในการ ผลักดันแหล่งฯ เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ที่จะนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนและการ วางแผนปฏิบัติงานที่ยึดโยงกับชุมชนท้องถิ่นในการเตรียมการเข้าสู่การขอรับการพิจารณาเป็นแหล่ง มรดกโลกของไทยในอนาคต

3. วิธีการศึกษา

การศึกษาในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่การศึกษาปรากฏการณ์การรณรงค์ “สู่มรดกโลก” ใน ระดับท้องถิ่นในเรื่องการสร้างแรงขับเคลื่อนในพื้นที่ต่าง ๆ รวมทั้งพลังของเครือข่ายทั้งในภาพกว้างระดับ ประเทศและในทางลึกผ่านกรณีศึกษา โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธีโดยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 การสำรวจอย่างรวดเร็วในระดับประเทศ (Macro scale)

การสำรวจอย่างรวดเร็ว (Rapid survey) ในระดับประเทศโดยใช้วิธีเชิงปริมาณ (Quantitative research method) เพื่อให้ได้ข้อมูลภาพรวมของทิศทางการรณรงค์อย่างกว้าง ๆ โดยทำการ รวบรวมข้อมูลการรณรงค์เพื่อบรรจุแหล่งมรดกฯ ในท้องถิ่นสู่มรดกโลกทั่วประเทศ ทั้งมรดกโลก ทางวัฒนธรรม และมรดกโลกทางธรรมชาติ การเก็บข้อมูลการสำรวจอย่างหยาบเป็นการสำรวจเชิง ปริมาณโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จนถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562 โดยใช้โปรแกรมค้นหา (Search engine) คือ โปรแกรมค้นหาสารสนเทศจากฐานข้อมูล ที่รวบรวมเว็บเพจต่าง ๆ ทั่วโลกแล้วนำมาจัด ทำเป็นฐานข้อมูล เมื่อพบข้อมูลที่ตรงกับความต้องการก็จะนำรายการที่พบมาแสดง พร้อมทำรายการ เชื่อมโยงไปยังแหล่งที่จัดเก็บเว็บไซต์นั้น (Kotasa et al., 1999) การสำรวจได้รวบรวมชื่อที่ใช้ในการ รณรงค์ สิ่งขึ้นทะเบียน เกณฑ์มรดกโลกที่ใช้ในการรณรงค์ กลุ่มผู้ริเริ่ม และช่วงเวลาทีริเริ่มโครงการ ผู้รับผิดชอบหลักในการบริหารจัดการ จนถึงการได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ข้อมูลที่ได้จาก

การศึกษาเชิงปริมาณนี้ จะนำมาวิเคราะห์ประกอบกับการวิเคราะห์เอกสารและการทบทวนวรรณกรรม เพื่อการคัดเลือกกรณีศึกษาตัวอย่างของการรณรงค์ “สู่มรดกโลก” ที่เป็นตัวแทนในการวิจัยนี้ได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากโครงการการรณรงค์ “สู่มรดกโลก” ของที่ปรากฏต่อสื่อสาธารณะ ทั้งมรดกโลกทางวัฒนธรรม และมรดกโลกทางธรรมชาติ ในการสำรวจเบื้องต้นพบว่ามีจำนวนแหล่งที่มีการรณรงค์ทั้งสิ้น 42 แหล่ง ใน 48 จังหวัด เป็นแหล่งธรรมชาติ 10 แหล่ง แหล่งวัฒนธรรม 32 แหล่ง ไม่มีแหล่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมและแหล่งผสมผสานระหว่างแหล่งทางธรรมชาติและแหล่งทางวัฒนธรรม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: แหล่งที่มีการรณรงค์ “สู่มรดกโลก” ในประเทศไทยตั้งแต่ลงนามในสนธิสัญญามรดกโลก

ที่	ชื่อที่ใช้ในการรณรงค์	จังหวัด	ประเภท	สิ่งขึ้นทะเบียน	หน่วยงานริเริ่ม	ปีที่เริ่มมี โฆษณา โครงการ
1	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทุ่งใหญ่นายูง-ห้วยขาแข้ง	กาญจนบุรี, ตาก, อุทัยธานี	ธรรมชาติ	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ ป่าทุ่งใหญ่นายูง-ห้วยขา แข้ง	มูลนิธิสิบ นาคะ เสถียร	2533
2	เมืองประวัติศาสตร์ สุโขทัยและเมืองบริวาร	กำแพงเพชร, สุโขทัย	วัฒนธรรม	อุทยาน ประวัติศาสตร์	กรมศิลปากร	2533
3	ป่าดงพญาเย็น - เขา ใหญ่	นครนายก, นครราชสีมา, บุรีรัมย์, ปราจีนบุรี, สระแก้ว, สระบุรี	ธรรมชาติ	อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่า	กรมอุทยาน แห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช	2533
4	นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยาและ เมืองบริวาร	พระนครศรีอยุธยา	วัฒนธรรม	อุทยาน ประวัติศาสตร์	กรมศิลปากร	2533
5	เกาะรัตนโกสินทร์	กรุงเทพมหานคร	วัฒนธรรม	พื้นที่เมืองเก่า	กรมศิลปากร	2533
6	บ้านเชียง	อุดรธานี	วัฒนธรรม	แหล่งโบราณคดี	กรมศิลปากร	2535
7	เมืองลำพูนสู่มรดกโลก	ลำพูน	วัฒนธรรม	พื้นที่เมืองเก่า	จังหวัด	2545
8	พื้นที่กลุ่มป่าแก่ง กระจาน	เพชรบุรี, ประจวบคีรีขันธ์, ราชบุรี	ธรรมชาติ	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ ป่าและอุทยาน แห่งชาติ	กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	2545
9	มรดกโลกล้านนา กลุ่ม 4 จังหวัด	เชียงใหม่, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, น่าน	วัฒนธรรม	โบราณสถานและ พื้นที่เมืองเก่า	คนท้องถิ่น, จังหวัด	2546
10	เส้นทางวัฒนธรรมพิ มาย ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทปลายบัด	นครราชสีมา, บุรีรัมย์, สุรินทร์	วัฒนธรรม	โบราณสถาน	กรมศิลปากร	2547

ตารางที่ 1: แหล่งที่มีการรณรงค์ “สู่มรดกโลก” ในประเทศไทยตั้งแต่ลงนามในสนธิสัญญาามรดกโลก

ที่	ชื่อที่ใช้ในการรณรงค์	จังหวัด	ประเภท	สิ่งขึ้นทะเบียน	หน่วยงานริเริ่ม	ปีที่เริ่มมี โฆษณา โครงการ
11	อันดามันมรดกโลก	พังงา, ภูเก็ต	ธรรมชาติ	อ่าวและชายฝั่งทะเล	องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ	2548
12	เขาวราช มรดกโลก	กรุงเทพมหานคร	วัฒนธรรม	พื้นที่ย่านเขาวราช	อาศรมศิลป์	2549
13	เส้นทางรถไฟสายมรณะ	กาญจนบุรี, ราชบุรี	วัฒนธรรม	พื้นที่ประวัติศาสตร์ 7 แหล่งต่อเนื่อง	จังหวัด	2550
14	ดึกเก่า-ภูเก็ต มรดกโลก	ภูเก็ต	วัฒนธรรม	สถาปัตยกรรมและพื้นที่เมืองเก่า	กรมศิลปากร	2550
15	มรดกน่านมรดกโลก	น่าน	วัฒนธรรม	พื้นที่เมืองเก่า	จังหวัด	2550
16	หมู่เกาะสุรินทร์ และสิมิลันเป็นมรดกโลก	พังงา	ธรรมชาติ	อุทยานแห่งชาติทางทะเล		2550
17	องค์พระปฐมเจดีย์	นครปฐม	วัฒนธรรม	สถาปัตยกรรมและพื้นที่โดยรอบ	กรมศิลปากร	2550
18	อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ	เพชรบูรณ์	วัฒนธรรม	อุทยานประวัติศาสตร์	กรมศิลปากร	2550
19	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ นครหลวงล้านนา	เชียงใหม่	วัฒนธรรม	พื้นที่เมืองเก่าและดอยสุเทพ	องค์ปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนวิชาการ	2551
20	แหล่งโบราณคดีเมืองเก่าเชียงแสนและสุวรรณภูมิ	เชียงราย	วัฒนธรรม	แหล่งโบราณคดี	กระทรวงวัฒนธรรม	2551
21	พื้นที่แหล่งอนุรักษ์อันดามัน	กระบี่	ธรรมชาติ	อุทยานแห่งชาติ	กรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช	2551
22	อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท	อุดรธานี	วัฒนธรรม	อุทยานประวัติศาสตร์	กรมศิลปากร	2551
23	เส้นทางวัฒนธรรมศรีวิชัย ไชยา - นครศรีธรรมราช-สทิงพระ-ยะรัง และ เคนดาร์	นครศรีธรรมราช, ปัตตานี, สงขลา, สุราษฎร์ธานี	วัฒนธรรม	แหล่งโบราณคดีและชุมชนโบราณ	กรมศิลปากร	2552

ตารางที่ 1: แหล่งที่มีการรณรงค์ “สู่มรดกโลก” ในประเทศไทยตั้งแต่ลงนามในสนธิสัญญาามรดกโลก

ที่	ชื่อที่ใช้ในการรณรงค์	จังหวัด	ประเภท	สิ่งขึ้นทะเบียน	หน่วยงานริเริ่ม	ปีที่เริ่มมี โฆษณา โครงการ
24	กลุ่มสถาปัตยกรรมของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์	กรุงเทพมหานคร	วัฒนธรรม	สถาปัตยกรรม	กรมศิลปากร	2552
25	มรดกโลกแม่น้ำเจ้าพระยา	กรุงเทพมหานคร	วัฒนธรรม	โบราณสถาน	กรมศิลปากร, กทม.	2552
26	วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม	กรุงเทพมหานคร	วัฒนธรรม	สถาปัตยกรรมและพื้นที่โดยรอบ	กระทรวงวัฒนธรรม	2552
27	วัดพระบรมธาตุ	นครศรีธรรมราช	วัฒนธรรม	สถาปัตยกรรมและพื้นที่โดยรอบ	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช	2552
28	วัดราชนันทารามและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง	กรุงเทพมหานคร	วัฒนธรรม	สถาปัตยกรรมและพื้นที่โดยรอบ	กระทรวงวัฒนธรรม	2552
29	วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารและเสาชิงช้า	กรุงเทพมหานคร	วัฒนธรรม	สถาปัตยกรรมและพื้นที่โดยรอบ	กระทรวงวัฒนธรรม	2552
30	เมืองเก่าสงขลาจากมรดกชาติสู่มรดกโลก	สงขลา	วัฒนธรรม	พื้นที่เมืองเก่า	คนท้องถิ่น, จังหวัด	2553
31	เมืองโบราณพิชญ์โลก	พิชญ์โลก	วัฒนธรรม	เมืองโบราณ	คณะอนุกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าพิชญ์โลก	2553
32	แหล่งภาพเขียนสี ผาแต้ม	อุบลราชธานี	วัฒนธรรม	ภาพเขียนสี	กรมศิลปากร	2553
33	พระธาตุพนมสู่มรดกโลก	นครพนม	วัฒนธรรม	สถาปัตยกรรมและพื้นที่โดยรอบ	จังหวัด	2553
34	เมืองแพร์ล้านนากับการเป็นมรดกโลก	แพร่	วัฒนธรรม	โบราณสถานและพื้นที่เมืองเก่า	ชมรมอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองแพร่, สภาวัฒนธรรมจังหวัด	2556
35	ช่วงเมือง-บ่อเกลือน่าน	น่าน	วัฒนธรรม	พื้นที่เมืองเก่าและบ่อเกลือ	จังหวัด	2556

หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม
วารสารวิชาการ ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตารางที่ 1: แหล่งที่มีการรณรงค์ “สู่มรดกโลก” ในประเทศไทยตั้งแต่ลงนามในสนธิสัญญามรดกโลก

ที่	ชื่อที่ใช้ในการรณรงค์	จังหวัด	ประเภท	สิ่งขึ้นทะเบียน	หน่วยงานริเริ่ม	ปีที่เริ่มมี โฆษณา โครงการ
36	มนุษย์ลำปาง	ลำปาง	วัฒนธรรม	แหล่งโบราณคดี	นักสำรวจซากดึกดำบรรพ์	2558
37	วัดคูหาสวรรค์ จ.ยะลา ให้เป็นมรดกโลก	ยะลา	วัฒนธรรม	สถาปัตยกรรมและพื้นที่โดยรอบ	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	2559
38	“แม่วงก์” ขึ้นมรดกโลก	นครสวรรค์	ธรรมชาติ	อุทยานแห่งชาติ	กลุ่ม For Rest's Life	2559
39	ประเพณีจุด “ไฟตูมกา” ออกพรรษา	ยโสธร	วัฒนธรรม	ประเพณี	จังหวัด	2559
40	อุทยานฯ คลองลานขึ้นสู่มรดกโลก	กำแพงเพชร	ธรรมชาติ	อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	กลุ่ม For Rest's Life	2559
41	อนุรักษ์ป่าชายเลน จังหวัดระนอง สู่มรดกโลก	ระนอง	ธรรมชาติ	ป่าชายเลน	กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, จังหวัด	2561

3.2 การสำรวจรายละเอียดและศึกษาเปรียบเทียบ (Micro scale)

ขั้นตอนในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research method) ดำเนินการผ่านการศึกษาค้นคว้าเปรียบเทียบเพื่อให้ได้คำตอบที่ครอบคลุมเรื่องสภาพการณ์ปัจจุบัน ปัญหา ที่มาที่ไป รวมทั้งทิศทางในอนาคต เพื่ออธิบายและวิเคราะห์สถานการณ์ โดยใช้วิธีการศึกษาแบบมุ่งค้นหา (exploratory) เพื่อหาปริมาณสำหรับมโนทัศน์ที่ยังไม่ชัดเจน และเพื่อสร้างสมมติฐานสำหรับการวิจัยต่อยอดในอนาคต นอกจากนี้ การศึกษากกรณีตัวอย่างเพื่อค้นหาว่าประเด็นอุปสรรคปัญหาที่แท้จริงของปรากฏการณ์รณรงค์ฯ รวมทั้งประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาให้ลึกซึ้งไปเกี่ยวกับปรากฏการณ์รณรงค์ฯ เหล่านี้คืออะไร หลังจากนั้นจึงออกแบบการวิจัยที่มุ่งทำความเข้าใจหรือหาทางแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ อีกทีหนึ่ง (Pongboroboon, 2010) ซึ่งขั้นตอนการคัดเลือกกรณีศึกษาได้ดำเนินการโดยใช้วิธีการสุ่มวิกฤต (Critical case sampling) เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถชี้ ข้อมูลกับกรณีอื่นได้มากที่สุด (Joungtrakul, 2018) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ภายในกรณีศึกษาแต่ละกรณีตามด้วยการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการรณรงค์ รวมทั้งการวิเคราะห์ข้ามกรณีศึกษา (cross case analysis) และทำการเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาในต่างประเทศโดยเน้นที่การรณรงค์ตั้งแต่อนที่ขังไม่ได้ขึ้นในบัญชีเบื้องต้น จากนั้นจะนำข้อมูลวิเคราะห์ที่ได้มาจากทั้งสองส่วนประกอบกันเพื่ออภิปรายผลการวิจัย

4. ผลการศึกษา

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในการวางแผนต่าง ๆ ของรัฐตามหลักธรรมาภิบาล โดยแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) กระทั่งในปี พ.ศ. 2545 ได้มีแนวคิดการปฏิรูประบบราชการสู่ระบบเปิด โดยการปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ตามแนวทางการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมที่กำหนดในกฎหมายพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (Srivichien, 2009) โดยกระแสการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในช่วงนี้ได้เปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ในการบริหารจัดการทรัพยากรสาธารณะ สามารถสร้างความพึงพอใจและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้

การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการอนุรักษ์และพัฒนามรดกโลกของไทย จะต้องคำนึงถึงมาตรฐานวิธีการคุ้มครองแหล่งมรดกในระดับนานาชาติ ซึ่งมีความเคร่งครัดและระมัดระวังในด้านการคุกคามจากการพัฒนาซึ่งจะต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญสาขาเฉพาะ ขณะเดียวกันการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแรกที่จะต้องส่งเสริมให้ทั่วถึงทุกกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งเริ่มต้นจากรัฐบาลกลางเป็นผู้กำหนดนโยบายและกลไกสนับสนุนผู้ปฏิบัติหน่วยงานของอนุรักษ์ท้องถิ่นจนถึงชุมชน โดยการให้ “ความรู้” หรือ “การศึกษา” แก่ประชาชน ในลักษณะปรึกษาหารือร่วมกัน ทั้งฝ่ายรัฐและประชาชนจะทำให้ร่วมรับทราบปัญหาซึ่งกันและกันได้ (Office of Archaeology Department of Fine Art, 2003) ซึ่งในการจัดการมรดกฯ แบบมีส่วนร่วมมีแนวทางประกอบด้วย การสร้างจิตสำนึก การประสานงาน และการมีส่วนร่วม (Chaimonkol, 2010) ที่จะทำให้เกิดความถูกต้องและพอใจร่วมกันทุกภาคส่วนในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกฯ

กระบวนการขอรับการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลก มีกระบวนการขั้นตอนมากมาย และต้องการข้อมูลทางวิชาการสนับสนุนในการเสนอว่าสอดคล้องกับการพิจารณาคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value) ตลอดจนการประเมินรับรองโดยองค์กรชำนาญการที่เกี่ยวข้อง ในเบื้องต้นกระบวนการเสนอบรรจุชื่อแหล่งในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) สามารถเสนอข้อมูลอย่างคร่าวเพื่อนำชื่อเข้าไปในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น โดยเป็นกลไกที่ทำให้รัฐภาคีที่ต้องการเสนอแหล่งนั้น ๆ ประเมินตนเอง และเสนอชื่อแหล่งที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามา อีกทั้งรัฐภาคีต้องทำการศึกษาเปรียบเทียบแหล่งที่ตนจะนำเสนอกับแหล่งในลักษณะเดียวกันที่ได้รับการยกย่องเป็นมรดกโลกแล้วด้วย (Comparative study) หลังจากนั้นรัฐภาคีจะต้องจัดทำเอกสารประกอบขอรับการพิจารณา (Nomination Dossier) ต่อไป (Kirdsiri and Buranaut, 2018) อุปสรรคหลัก ๆ ที่ต้องก้าวผ่านไปให้ได้ของกระบวนการเสนอชื่อและจัดทำเอกสารประกอบขอรับการพิจารณา คือ ข้อมูลทางวิชาการที่เชื่อถือได้อย่างเพียงพอและเหมาะสมเพื่อตอบสนองต่อองค์ประกอบของคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลที่มีอยู่สามประการ คือ 1) เกณฑ์พิจารณาทั้ง 10 เกณฑ์, 2) ความเป็นแท้และดั้งเดิมและความสมบูรณ์ครบถ้วน, และ 3) กลไกการอนุรักษ์และการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังมีอีกหลายแหล่งที่ความเข้าใจต่อคุณค่าของมรดกฯ ไม่ตรงกันภายในแหล่งในหลายระดับที่เกิดจากการขาดข้อมูลวิชาการสนับสนุนที่เพียงพอ ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อนกลไกการอนุรักษ์และการบริหารจัดการในพื้นที่ อันจะส่งผลต่อผลการประเมินโดยองค์กรชำนาญการอีกด้วยเช่นกัน

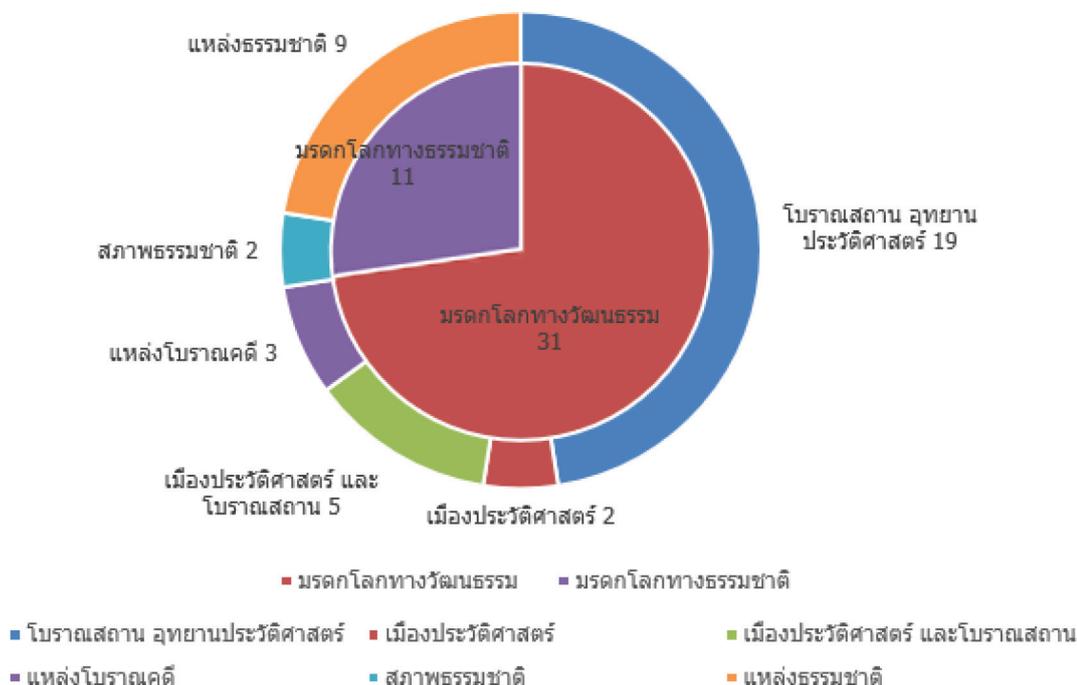
ดังนั้นในการขับเคลื่อนกระบวนการ “สู่มรดกโลก” เป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญในกระบวนการขึ้นทะเบียนมรดกโลกที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นกระบวนการหาแนวทางร่วมกันว่าจะฟื้นฟูแหล่งมรดกฯ ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คนและเมือง หรือพัฒนาต่อไปได้ มรดกโลกจึงคล้ายกับเครื่องมือในการสร้างข้อผูกมัดว่าภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน จะร่วมหาทางพัฒนาและอนุรักษ์เมืองให้เกิดเป็นรูปธรรม (Prasertsup and Monkolphan, 2018) อย่างไรก็ตาม ในหลายกรณีที่มีการได้รับการยกย่องให้เป็นแหล่งมรดกโลกได้ทำให้แหล่งมรดกฯ กลายเป็นทรัพย์สินที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ และดึงดูดให้มีการลงทุน การสร้างความมั่นใจว่าจะเป็นการสร้างงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมบนฐานของท้องถิ่นนิยมอย่างมั่นคงและเหมาะสม ซึ่งบางส่วนอาจเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแต่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องรักษามรดกฯ แท้จริงแล้วเป็นกิจกรรมของท้องถิ่น และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมด้วยการออกแบบกระบวนการ เนื่องจากในแหล่งมรดกฯ ต่างแสดงออกถึงความยั่งยืนในรูปแบบของการใช้ที่ดิน การบริโภคและการผลิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีการปรับตัวอย่างช้า ๆ ระหว่างชุมชนและสภาพแวดล้อม (UNESCO, n.d.) เมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมจะสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยง พบปะ จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความร่วมมือ ความเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนต้องมีการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น โดยการใช้กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วม (Ploypai et al., 2015)

การกำหนดชุดการณรงค์ที่ดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งมีเป้าหมายคือ ช่วยให้ผู้ใช้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญในกระบวนการยอมรับการยกย่องเป็นมรดกโลก โดยสร้างความตระหนักรู้ในชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับคุณค่าและวิธีการอนุรักษ์มรดกฯ ซึ่งมีการศึกษาจำนวนมากได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการมอบบทบาทกลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการสื่อสาร และการสร้างความรับรู้ดังกล่าวได้สร้างความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ และช่วยอำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการมรดกฯ ได้ในอนาคต (Jaafar et al., 2015) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมของเยาวชนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้มั่นใจว่าแหล่งมรดกฯ จะได้รับการดูแลอย่างดีในอนาคต การตระหนักถึงสถานะมรดกโลกที่ (คาดว่าจะได้รับรอง) ได้รับ ในกรณีของแหล่งมรดกฯ ในชุมชนท้องถิ่นช่วยสร้างกระบวนการให้เยาวชนมีความชื่นชมมรดกฯ ที่เป็นเอกลักษณ์ชุมชนของตน นำไปสู่การตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและลงมือปกป้อง-รักษาสถานมรดกโลกร่วมกับองค์กรยูเนสโก การรับรู้/การเรียนรู้กระบวนการมรดกโลกช่วยให้ได้รับความรู้ ทำให้เยาวชนคุ้นเคยกับการอนุรักษ์มรดกโลก และกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์ (UNESCO, 2002)

นับตั้งแต่คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของโลก เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2530 จากนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา ประเทศไทยก็ได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการกลางและ คณะกรรมการมรดกโลกเป็นประจำทุกปี (Thailand National Park Office, 2006) กระทั่งปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2562 ผลการดำเนินงานของประเทศไทยในองค์การยูเนสโกได้ขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกทั้งสิ้น 5 แบ่งเป็นแหล่งมรดกทางธรรมชาติ 2 แหล่งและแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม 3 แหล่ง

ผลการสำรวจ (ภาพที่ 1) พบว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมามีความเคลื่อนไหวการรณรงค์เพื่อขับเคลื่อนแหล่งมรดกฯ สุ่มรดกโลกใน 48 จังหวัด 42 แหล่ง นับรวมแหล่งมรดกโลกที่ได้ถูกขึ้นทะเบียนแล้วตั้งแต่ในช่วงแรกของการลงนามในอนุสัญญามรดกโลกในปี พ.ศ. 2530 หลังจากนั้นความเคลื่อนไหวการรณรงค์เกี่ยวกับมรดกโลกไม่มีความเคลื่อนไหวการนำเสนอจากแหล่งอื่น ๆ กว่า 10 ปี ต่อมาการรณรงค์ฯ ในยุคใหม่เริ่มขึ้นในราวปี พ.ศ. 2545 ได้แก่ การผลักดันเมืองลำพูนให้เป็นมรดกโลกโดยการขับเคลื่อนจากท้องถิ่นโดยนำเสนอผลงานด้านสถาปัตยกรรมอันโดดเด่นหลายแห่ง แม้ปัจจุบันจะยังไม่ได้รับการขึ้นบัญชีเบื้องต้นแต่ก็ยังคงมีความเคลื่อนไหวการรณรงค์ฯ ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ต่อเนื่อง หลังจากนั้นการรณรงค์ฯ ตามแหล่งต่าง ๆ ได้เริ่มทยอยเปิดตัวอย่างช้า ๆ อย่างต่อเนื่องหลายแห่งเริ่มต้นมาจากการริเริ่มของภาครัฐผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในการบริหารจัดการแหล่ง จนในราวปี พ.ศ. 2550 ถึง พ.ศ. 2553 เป็นช่วงเวลาที่มีแนวคิดเรื่องการขึ้นทะเบียนแหล่งให้เป็นมรดกโลกมีบทบาทมาก กล่าวคือในช่วงเวลา 4 ปี มีการรณรงค์ฯ ทั้งสิ้น 19 แหล่ง แบ่งเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมถึง 17 แหล่ง และแหล่งมรดกทางธรรมชาติ 2 แหล่ง ในจำนวนนั้นมีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมถึง 4 แหล่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยให้ขึ้นทะเบียนแหล่งดังกล่าวไว้ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น ได้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช (ได้ขึ้นทะเบียนบัญชีรายชื่อเบื้องต้นในปี พ.ศ. 2555) อนุสรณ์สถานแหล่งต่าง ๆ และภูมิทัศน์วัฒนธรรมของนครหลวงล้านนา (พ.ศ. 2558) พระธาตุพนม และสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์และภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้อง (พ.ศ. 2560) และเมืองโบราณศรีเทพ (พ.ศ. 2562) มีเพียงแหล่งเดียวที่เป็นการขับเคลื่อนรณรงค์เริ่มต้นจากท้องถิ่น คือ แหล่งอนุสรณ์สถานแหล่งต่าง ๆ และภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเชียงใหม่ นครหลวงล้านนา โดยใช้เวลาราว 7 ปีจากการรณรงค์ในการเข้าไปอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น

จาก 42 แหล่งข้างต้น มี 5 แหล่งได้รับการยกย่องเป็นมรดกโลกในยุคต้น ๆ หลังจากลงนามในสนธิสัญญาได้ไม่นาน หลังจากผ่านพ้นยุคทองของการรณรงค์ฯ ความเคลื่อนไหวของกลุ่มที่ยังคงค้างในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง หลายแหล่งยังดำเนินการรณรงค์อยู่อย่างต่อเนื่อง แต่หลายแหล่งไม่ได้มีการพูดถึงเรื่องการเป็นมรดกโลกอีกหลังสิ้นสุดโครงการ ทำให้เห็นว่าในกระบวนการรณรงค์ “*สุ่มรดกโลก*” ยังเป็นทั้งการตลาดและการขยายความเกินกว่าความจริงเพื่อสร้างอารมณ์ร่วมในโครงการเหล่านั้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งใหม่ ๆ ได้เริ่มมีการพูดถึงและเริ่มการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่อย่างช้า ๆ หลังจาก ปี พ.ศ. 2556 โดยมีแหล่งมรดกทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นเพียง 7 แหล่ง ประกอบด้วยแหล่งทางธรรมชาติถึง 5 แหล่ง และแหล่งทางวัฒนธรรมเพียงแค่ 2 แหล่งที่มีแนวโน้มต่างจากยุคก่อนหน้าที่มักจะเน้นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมมากกว่า

ภาพที่ 2: แหล่งและประเภทในการรณรงค์เพื่อขับเคลื่อนสู่มรดกโลก
ที่มา: ผู้วิจัย

สิ่งขึ้นทะเบียนและประเภทของมรดกฯ ในการรณรงค์เพื่อขับเคลื่อนสู่มรดกโลก (ภาพที่ 2) เป็นแหล่งทางวัฒนธรรมมากกว่าแหล่งทางธรรมชาติถึงกว่าสามเท่าในอัตราส่วน 31 ต่อ 11 ที่สำคัญคือไม่มีแหล่งที่แสดงให้เห็นว่าเป็นการผสมผสานระหว่างแหล่งทางธรรมชาติและแหล่งทางวัฒนธรรม เมื่อพิจารณารายละเอียดในส่วนของแหล่งทางวัฒนธรรมของสิ่งขึ้นทะเบียนที่ได้ทำการรณรงค์ไปแล้วกว่าครึ่งเป็นโบราณสถานและอุทยานประวัติศาสตร์ถึง 19 แห่ง และส่วนอื่น ๆ เช่น เมืองประวัติศาสตร์และโบราณสถาน 5 แห่ง แหล่งโบราณคดี 3 แห่ง และเมืองประวัติศาสตร์เพียงแค่ 2 แห่งเท่านั้น จะภาพอย่างคร่าว ๆ ว่าสิ่งขึ้นทะเบียนที่ได้มีการรณรงค์ไปแล้วนั้นไม่มีความหลากหลาย และค่อนข้างให้น้ำหนักไปที่อาคารโบราณสถานและอุทยานประวัติศาสตร์เสียมาก อาจเป็นอุปสรรคในการดำเนินการเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเนื่องจากมีการแข่งขันที่สูงมากในหมวดหมู่เดียวกัน ทั้งยังต้องอาศัยการเตรียมข้อมูลเอกสารทางวิชาการที่มากมายเพียงพอที่จะแสดงให้เห็นว่าสิ่งขึ้นทะเบียนนั้นมีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล

ส่วนการรณรงค์การขึ้นทะเบียนให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ แบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ สภาพทางธรรมชาติ 9 แห่ง และลักษณะทางธรรมชาติ 2 แห่ง ในการรณรงค์เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางธรรมชาตินั้น สิ่งหนึ่งที่ขาดเสียไม่ได้คือ แผนการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในกลุ่มสภาพทางธรรมชาติที่ต้องจัดการในพื้นที่กว้างที่มักส่งผลกระทบต่อปัญหาสิทธิมนุษยชนอันไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองสภาพธรรมชาติ

นั้น ๆ ที่ต้องมั่นใจว่ามาตรการดังกล่าวจะช่วยรักษาป่าและทำงานร่วมกับชุมชนในป่าอย่างเป็นรูปธรรม ดั่งมติของที่ประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ในกรณีแหล่งแก่งกระเจานที่ชุมชนไม่เคยมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นการขึ้นทะเบียนเบื้องต้นแล้ว

แม้ว่าในกรณีของแก่งกระเจานจะมีองค์กรอิสระเข้ามามีบทบาทในการริเริ่ม ดำเนินการ ในการผลักดันแหล่งมรดกฯสู่มรดกโลกร่วมกับรัฐภาคี เมื่อพิจารณาในภาพรวมของแหล่งที่ได้มีการ ผลักดันเพื่อขึ้นทะเบียนจะมีผู้รับผิดชอบหลักในโครงการการรณรงค์เพื่อขับเคลื่อนสู่มรดกโลก องค์กรอิสระและท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการผลักดันน้อยมาก เมื่อเทียบกับหน่วยงานกลาง ผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการแหล่งของรัฐภาคี แม้ว่าจะมีการทำงานร่วมกันในบางส่วนแต่ก็หลีกเลี่ยง ไม่ได้ที่จะต้องเน้นย้ำถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นและรัฐบาลท้องถิ่นในกระบวนการเสนอชื่อฯ ก็เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างมาก เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรับผิดชอบใน การบำรุงรักษาทรัพย์สินทางวัฒนธรรมร่วมกับรัฐภาคี กลไกการอนุรักษ์และการบริหารจัดการที่ยังมี อีกหลายแหล่งที่ความเข้าใจต่อคุณค่าของมรดกฯ ไม่ตรงกันภายในแหล่งในหลายระดับที่เกิดจากการ ขาดข้อมูลวิชาการสนับสนุนที่เพียงพอ ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อนกลไกการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการในพื้นที่ อันจะส่งผลต่อผลการประเมินโดยองค์กรชำนาญการอีกด้วยเช่นกัน อีกทั้งขอบเขตของแหล่งที่จะกำหนดเป็นทรัพย์สินมรดกโลก (World Heritage Properties) และพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องโดยรอบ (buffer zone) จะกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คน ซึ่งต้องการการสร้างกระบวนการ มีส่วนร่วมและการสร้างความรู้ความเข้าใจ ซึ่งเป็นโอกาสในการสร้างเวทีถกเถียงและร่วมกำหนด ทิศทางต่าง ๆ ได้ ในกระบวนการในหลาย ๆ ขั้นตอน มรดกโลกเป็นเครื่องมือที่ให้คนในพื้นที่หรือคน ที่เข้ามาลงทุนตระหนักถึงคุณค่า และพัฒนาเมืองควบคู่กับการอนุรักษ์ที่สมดุล แม้ว่าเป้าหมายสูงสุด คือการขึ้นทะเบียนมรดกโลก แต่ระหว่างทางผู้คนเกิดการรับรู้คุณค่าต่าง ๆ ของเมือง ตลอดจนการ ทบทวนคุณค่าร่วมกัน มุมมองของคนหลายมุมมอง นักลงทุนอาจจะมองอีกแบบ นักวิชาการ ภาครัฐ และประชาชน สุดท้ายมองว่ากระบวนการที่ทำให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงคุณค่าร่วม และจะพัฒนา พื้นที่อย่างไรไม่ให้กระทบคุณค่า แต่ก็ยังสามารถขับเคลื่อนในมิติอื่น ๆ ได้ และอย่างสมดุล

4.2 การศึกษารายละเอียดและเปรียบเทียบ

การมุ่งเน้นบทบาทของชุมชนในกระบวนการมรดกโลกได้ถูกเน้นในระดับสากล และ ได้ดำเนินการอย่างเข้มข้นขึ้นมากในปัจจุบัน ในประเทศไทยเองก็มีความเคลื่อนไหวของชุมชนที่เข้ามา มีบทบาทและมีส่วนร่วมในแหล่งมรดกโลกทั้งที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ที่กำลังดำเนินการ ได้ดำเนินการเพื่อให้เป็นแหล่งมรดกโลกที่มีอยู่และไม่มีความเคลื่อนไหวแล้วทั้งในอดีตและปัจจุบัน ได้สร้างบทเรียนแก่การพัฒนาแหล่งที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลางในแง่มุมที่หลากหลาย แม้ว่าในหลาย กรณียังไม่อาจประสบผลสำเร็จเต็มร้อยก็ตาม ทิศทางในการขับเคลื่อนกระบวนการและการรณรงค์ “สู่มรดกโลก” ในประเทศไทยนั้นมีอยู่จำนวนไม่มากนักที่ตอบสนองต่อแนวทางการอนุรักษ์แบบสากลให้ เท่าทันสถานการณ์ ที่มีการเน้นกระบวนการที่เป็นเรื่องของของการเข้ามามีบทบาทอย่างมากของประชาชน

ชาวบ้าน และชุมชนผู้เป็นผู้พิทักษ์รักษาแหล่งมรดกทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้น ๆ การศึกษารายละเอียดและเปรียบเทียบมีเกณฑ์การคัดสรร คือ เป็นแหล่งที่ยังมีภาพของการดำเนินงานขับเคลื่อนสู่มรดกโลกอย่างต่อเนื่องที่ได้ถูกเสนอขึ้นมาภายใต้การเห็นชอบร่วมกันระหว่างท้องถิ่น และคณะกรรมการระดับชาติ และเป็นแหล่งที่อยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นที่คณะกรรมการระดับชาติเสนอ รวมทั้งเป็นแหล่งที่มีผลงานวิชาการที่ได้องหรือเข้าใจประเด็นของ “มรดกโลก” ได้นำเสนอขึ้นมา ได้แก่ เชียงใหม่, กลุ่มเทวสถานปราสาทพนมรุ้งถึงปราสาทปลายบัด, นครศรีธรรมราช, นครพนม, ศรีเทพ และกลุ่มป่าแก่งกระจาน ที่ยังเดินทางต่อเนื่องอยู่

4.2.1 เชียงใหม่มรดกโลก: กระบวนการจากท้องถิ่น

ในกลุ่มที่ได้รับการขึ้นบัญชีเบื้องต้น เชียงใหม่แทบจะเรียกได้ว่าเป็นแหล่งเดียวที่ได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต่างร่วมมีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างพร้อมเพียง ภาพรวมของรูปแบบผู้มีส่วนได้เสียที่เข้าร่วมแผนการจัดการมรดกโลกในปัจจุบันของเชียงใหม่ มีความพร้อมและเหมาะสมในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นจำนวนกลุ่มผู้เข้าร่วมรวมถึงทรัพยากรและข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนกันมีเหมาะสมกับการแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อนในรูปแบบพื้นที่มรดกวัฒนธรรมแบบมีชีวิต แต่ในขณะเดียวกันมีแนวโน้มที่จะต้องใช้เวลาในการหาข้อสรุปของแผนการจัดการเนื่องจากการตัดสินใจไม่ได้มีผู้ตัดสินใจที่มีอำนาจหลัก (Arkarapotiwong, 2019) อย่างไรก็ตามการผลักดันเชียงใหม่เป็นมรดกโลกผ่านการรณรงค์มากกว่า 7 ปี ผ่านเวทีประชาชนหลายครั้ง ผู้คนเองมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการขึ้นทะเบียนมรดกโลก ส่วนที่เห็นด้วยเพราะอย่างน้อยจะช่วยปลูกจิตสำนึกให้กับคนท้องถิ่น ดังนั้นการรณรงค์เป็นมรดกโลกนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องบอกทั้งข้อดีและข้อเสียแล้วให้คนเชียงใหม่ที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงเป็นผู้ตัดสินใจในแผนบริหารจัดการที่จะต้องทำขึ้นเพื่อรองรับว่าคุณค่าที่ถูกขึ้นทะเบียนของเมืองเชียงใหม่จะไม่สูญหายไป อย่างไรก็ตามการเดินทางเชียงใหม่สู่เมืองมรดกโลกยังเทียบไม่ได้กับความร่วมมือในภาคส่วนต่าง ๆ ในการดูแลอนุรักษ์เมืองเก่าของตัวเองให้เป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นการวางผังเมือง การส่งเสริมเอกลักษณ์อัตลักษณ์ ระเบียบและเทศบัญญัติต่าง ๆ รวมไปถึงการเข้าร่วมเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก ฯลฯ ซึ่งไม่ว่าเชียงใหม่จะได้รับการจารึกเป็นมรดกโลกหรือไม่นั้น เชียงใหม่ก็เป็นตัวอย่างอันดีในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองระหว่างภาครัฐร่วมกับนักวิชาการและภาคประชาสังคม และหากเชียงใหม่ได้รับการจารึกเป็นมรดกโลกนั้นยังทำให้การรับรู้ต่อแหล่งมรดกของสาธารณะชนเปลี่ยนไปจากติดอยู่กับแหล่งโบราณสถานเป็นเมืองที่ยังมีชีวิตอยู่

4.2.2 กลุ่มเทวสถานปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ และปราสาทปลายบัด

กลุ่มโบราณสถานปราสาทอารยธรรมขอม แต่เดิมเป็นแหล่งที่อยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ในชื่อของการรณรงค์ “เส้นทางวัฒนธรรมพิมาย ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ” ซึ่งได้นำเสนอกลุ่มโบราณสถานบนเส้นทางเชื่อมโยงอารยธรรมขอมโบราณ ซึ่งการเสนอชื่อกลุ่มโบราณสถานพิมายเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมร่วมกับปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ อาจมาจากการเตรียมพร้อมของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่ามีคุณค่ามาก ทว่ายังมีปัญหาเรื่องการสร้างความเข้าใจและสร้างความร่วมมือกับชุมชนโดยรอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการประกาศเขตโบราณสถานเพื่อให้ครอบคลุมความสมบูรณ์ครบถ้วนของ

แหล่งเพื่อการเสนอขอขึ้นทะเบียน ในทางกลับกันกลุ่มอุทยานประวัติศาสตร์ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำเป็นแหล่งโบราณคดีที่ไม่มีชุมชนใหญ่และไม่มีปัญหาเรื่องพื้นที่ทับซ้อนและการจัดการเมื่อเทียบกับอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย (Gappimai and Weerataweemas, 2020) ต่อมาได้ถอดเอากลุ่มโบราณสถานพิมายออกจากบัญชีรายชื่อเบื้องต้นในปี พ.ศ. 2562 และกลุ่มปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำก็ได้ทำการเสนอชื่อเพื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นร่วมกับปราสาทปลายบัดโดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการรัฐมนตรีในปีเดียวกัน โดยมีผู้รับผิดชอบหลักในการขับเคลื่อนการรณรงค์ฯ คือ กรมศิลปากร ซึ่งได้จัดทำแผนแม่บทงบประมาณและแผนปฏิบัติการรวมทั้งเจ้าหน้าที่สนับสนุนบุคลากรในกระบวนการบริหารจัดการขึ้นตามแบบของอุทยานประวัติศาสตร์ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

4.2.3 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราชได้รับการบรรจุในบัญชีเบื้องต้น ในปี พ.ศ. 2556 แต่มีการเริ่มรณรงค์เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 แล้วโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีพระบรมธาตุเจดีย์เป็นองค์ประกอบหลักในการขึ้นทะเบียน และเป็นศูนย์กลางของความเชื่อความศรัทธาที่จะส่งต่อละออยเอาคุณค่าของผู้คนผ่านประเพณี พิธีกรรมที่จัดขึ้นทุกปี ทั้งนี้ แหล่งได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อีกทั้ง ยังมีข้อบัญญัติท้องถิ่นในการควบคุมอาคารระเบียบเมืองเก่า และเทศบาลบัญญัติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องถูกนำมาใช้เพื่อคุ้มครองบริบทและสภาพแวดล้อมของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและได้รับการดูแลและซ่อมแซมโดยกรมศิลปากร โดยมีเทศบาล จังหวัด และท้องถิ่นโดยวัดและชุมชน เป็นผู้คอยขับเคลื่อนกระบวนการรณรงค์ดังกล่าว ล่าสุดปี พ.ศ. 2562 ได้ส่งเอกสารเพื่อการเสนอขอรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกฉบับสมบูรณ์ไปแล้ว แม้ว่าจะยังมีข้อวิพากษ์บางประการเกี่ยวกับความเข้าใจของผู้คนที่อยู่และใช้งานโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเมืองที่อยู่ในพื้นที่แนวกันชนที่มีการออกข้อกำหนดต่าง ๆ ที่ไม่มีความชัดเจน ทำให้ชาวบ้านเกิดความวิตกกังวลในการกำหนดแนวทางอนุรักษ์ (Srisuwan, 2015) รวมทั้งมีข้อสังเกตเกี่ยวกับข้อกำหนดที่ถูกระบุขึ้นมาเพื่อกำหนดขอบเขตของพื้นที่กันชนที่ซ้อนทับกับพื้นที่เมืองเก่าที่ยังมีชีวิตว่าสอดคล้องกับวิถีการการอนุรักษ์และพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมแบบร่วมสมัยของเมืองเก่าด้วยหรือไม่เช่นกัน

4.2.4 พระธาตุพนมสุ่มรดกโลก

การขับเคลื่อนพระธาตุพนมสุ่มรดกโลกได้ถูกริเริ่มจากทางจังหวัดและวัดเป็นผู้ดำเนินการหลักในการขับเคลื่อนการรณรงค์ฯ ในระยะแรก และได้สานต่อแนวคิดนี้ผ่านสถาบันการศึกษาและชุมชนชาวบ้านที่เป็นญาติโยมของวัดมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมาและได้ถูกบรรจุในบัญชีเบื้องต้นในปี พ.ศ.2560 ภายใต้ชื่อ “พระธาตุพนม สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องและภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้อง (Phra That Phanom, its related historic buildings and associated landscape)” ซึ่งได้นำเสนอองค์พระธาตุเป็นแกนกลางของคุณค่าในการการเสนอขอเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก โดยแม้ว่าในข้อเสนอจะระบุคุณค่าและความสำคัญจากความเป็นอนุสรณ์สถานขององค์พระธาตุพนมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการด้านสถาปัตยกรรมเป็นหลัก แต่ก็ได้พยายามอธิบายปรากฏการณ์ของประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเป็นหลักฐานเครื่องมือร้อยเรียงผู้คนจากทั้งสองฝั่งโขงเข้าด้วยกัน ภายใต้ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนการขอขึ้นทะเบียน

พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทั้งสิ้น 6 ข้อ (Buachu and Worakulnatthani, 2019) แต่ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสร้างกระบวนการตัดสินใจจากภาคประชาชนที่ยังมีน้อยอาจเป็นอุปสรรคในการขอขึ้นทะเบียนฯ อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตประการหนึ่งในการนำเสนอคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่งคือการระบุขอบเขตและองค์ประกอบของภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้องว่าจะครอบคลุมและส่งผลต่อผู้คนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่กันชนมากน้อยแค่ไหน

4.2.5 เมืองโบราณศรีเทพสู่มรดกโลก

เมืองโบราณศรีเทพถูกบรรจุในบัญชีเบื้องต้นในปี พ.ศ.2562 ซึ่งก็เป็นอีกหนึ่งกลุ่มโบราณสถานในความดูแลของกรมศิลปากรที่มีความพยายามริเริ่มดำเนินการในการรณรงค์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ทำให้พื้นที่เมืองโบราณศรีเทพได้รับการจัดการในรูปแบบของอุทยานประวัติศาสตร์ที่มีมาตรการปกป้องคุ้มครองโบราณสถานโดยเฉพาะที่ได้ดำเนินการตามหลักวิชาการและมาตรฐานสากลเพื่อรักษาหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญไว้ ซึ่งในเอกสารเพื่อการเสนอขอรับการขึ้นทะเบียนแหล่งโบราณคดีเมืองโบราณศรีเทพเป็นศูนย์กลางของคุณค่าและการขับเคลื่อนการดำเนินงานสู่มรดกโลก ที่ระบุว่านอกจากร่องรอยการใช้งานในอดีต ในปัจจุบันซากโบราณสถานก็ยังคงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ยังคงมีความสำคัญในชุมชนคนท้องถิ่นที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดีตามหลักฐานที่แสดงผ่านประเพณีพิธีกรรมที่จัดอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ที่เป็นตัวแทนของคุณค่าทางจิตวิญญาณและคุณค่าที่จับต้องไม่ได้อื่น ๆ ของโบราณสถานเหล่านั้น แม้ว่าพื้นที่รอบ ๆ เมืองศรีเทพยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและชุมชนขนาดเล็ก ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการประกาศเขตโบราณสถานเหมือนในเมืองใหญ่ ๆ อย่างเช่นที่พินาย ทำให้โครงการมีการเตรียมประกาศขยายเขตโบราณสถานเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามมีโครงการพัฒนาแหล่งจุดเจาะปิโตรเลียมในพื้นที่ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณค่าโดดเด่นเป็นสากลของแหล่งเกี่ยวเนื่องซึ่งก็มีกระแสคัดค้านจากชาวบ้านโครงการดังกล่าวด้วยทำให้สุดท้ายต้องระงับการขุดเจาะน้ำมันบริเวณใกล้เมืองโบราณไปเมื่อต้นปี พ.ศ. 2562

4.2.6 ภูพระบาท

อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาทเป็นภูมิทัศน์เขาหินทรายที่ประกอบด้วยก้อนหินขนาดใหญ่ที่วางอยู่บนเสาที่เป็นฐานแคบ ๆ อย่างสมดุล ที่เป็นผลงานทางธรรมชาติที่ส่งผลต่อความเชื่อและจิตวิญญาณของมนุษย์ในละแวกนั้นทำให้ภูพระบาทนอกจากเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอันงดงามแล้วยังเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย เห็นได้จากการปรากฏตัวของภาพเขียนสีในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน แหล่งและพื้นที่ภูมิทัศน์โดยรอบเป็นพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์และกรมป่าไม้ การบริหารจัดการแหล่งจึงเป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐโดยสมบูรณ์ แต่ก็ยังมีข้อกังวลโดยเฉพาะในเรื่องของความต้องการคนในพื้นที่และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการแหล่ง อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาทอยู่ในรายชื่อเบื้องต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 คณะกรรมการระดับชาติใช้เวลากว่า 10 ปีในการส่งเอกสารเพื่อการเสนอขอรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในด้านมรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้น โดยมีได้รวมเอาสภาพภูมิทัศน์โดยรอบเข้าไปในการเสนอชื่อให้คณะกรรมการมรดกโลก โดยการเสนอชื่ออุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาทถูกถอนออกจากวาระตามคำร้องขอของรัฐภาคีในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกของยูเนสโก ครั้งที่ 40 ณ กรุงอิสตันบูล ในปี พ.ศ. 2559 เนื่องจากเอกสารยังไม่สมบูรณ์จึงจะต้องทำการแก้ไขเอกสารตามที่ ICOMOS ได้ร้องขอให้จัดทำเอกสารเพิ่มเติมอีกหลายรายการ

4.2.7 กลุ่มป่าแก่งกระจาน

กลุ่มป่าแก่งกระจานตั้งอยู่ในเขตเทือกเขาตะนาวศรีรอยต่อระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า ครอบคลุมพื้นที่ป่าขนาดใหญ่ของ 3 จังหวัดทางตะวันตกของประเทศไทย ได้แก่ ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ เป็นพื้นที่ต้นน้ำของแม่น้ำที่สำคัญหลายสาย เช่น แม่น้ำเพชรบุรี แม่น้ำกุยบุรี แม่น้ำปราณบุรีและ แม่น้ำภาชี ซึ่งเต็มไปด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์เลื้อยลูกด้วยนม 91 ชนิด นก 461 ชนิดและอื่น ๆ อีกมากมายที่จะถูกค้นพบ ดังนั้นกลุ่มป่าแก่งกระจานจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพที่มีแหล่งกำเนิดในภูมิภาคนี้ นอกจากนี้ยังเป็นการปกป้องต้นน้ำของพื้นที่ชุ่มน้ำเขาสามร้อยยอดและพื้นที่เกษตรกรรมหลายแห่งในจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจานที่มีการขับเคลื่อนมากกว่า 18 ปี และรัฐบาลไทยได้ขึ้นบัญชีเบื้องต้นในปี พ.ศ. 2554 และพยายามขอขึ้นทะเบียนแก่งกระจานเป็นมรดกโลกมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2557 และส่งเอกสารอีกครั้งในปี พ.ศ. 2562 โดยในผลการประเมินที่รับรองโดยองค์กรชำนาญการในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกของยูเนสโก ครั้งที่ 43 ณ กรุงบากู ในปี พ.ศ. 2562 ได้เสนอให้มีการแก้ไขและสามารถส่งเอกสารประกอบขอรับการพิจารณาอีกครั้งโดยให้คำนึงถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนและหลังจากทำการศึกษาเปรียบเทียบใหม่เพื่อยืนยันว่าการลดขนาดพื้นที่โดยไม่รวมส่วนทับซ้อนที่มีปัญหาในประเทศเพื่อนบ้านจะไม่ส่งผลกระทบต่อเกณฑ์มรดกโลกและความสมบูรณ์ครบถ้วนของแหล่ง (IUCN, 2019)

ตารางที่ 2: ตารางเปรียบเทียบแหล่งที่มีการดำเนินงานการขับเคลื่อนสู่มรดกโลกอย่างต่อเนื่อง และได้ถูกเสนอขึ้นมามีภายใต้การเห็นชอบร่วมกันระหว่างท้องถิ่นและคณะกรรมการระดับชาติ

ชื่อการรณรงค์	ประเภท	สิ่งขึ้นทะเบียน	เกณฑ์	การดำเนินงานรณรงค์และการขับเคลื่อน
เชียงใหม่มรดกโลก	วัฒนธรรม	ผังเมืองโบราณที่มีการใช้งานต่อเนื่องและโบราณสถาน	1, 2, 3, 6	มรดกโลกผ่านการรณรงค์มากกว่า 7 ปี ผ่านเวทีประชาชนหลายครั้ง มีกิจกรรมต่อเนื่องและหลากหลายเข้าร่วมเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก
ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ และปราสาทปลายบัด	วัฒนธรรม	โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์	3, 4, 5	ถูกเสนอแยกจากปราสาทหินพิมายเนื่องจากมีข้อขัดแย้งกับชุมชนโดยรอบโดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกาศเขตโบราณสถาน
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช	วัฒนธรรม	โบราณสถาน	1, 2, 6	ริเริ่มโดยหน่วยงานระดับจังหวัดและมีการขับเคลื่อนโดยมีพระบรมธาตุเป็นศูนย์กลางในการรณรงค์
พระธาตุพนม	วัฒนธรรม	โบราณสถาน	1, 2, 4	ริเริ่มโดยหน่วยงานระดับจังหวัดและมีการขับเคลื่อนโดยมีพระธาตุพนมเป็นศูนย์กลางในการรณรงค์

ตารางที่ 2: ตารางเปรียบเทียบแหล่งที่มีการดำเนินงานการขับเคลื่อนสู่มรดกโลกอย่างต่อเนื่อง และได้ถูกเสนอขึ้นมาย่างใต้ การเห็นชอบร่วมกันระหว่างท้องถิ่นและคณะกรรมการระดับชาติ

ชื่อการรณรงค์	ประเภท	สิ่งขึ้นทะเบียน	เกณฑ์	การดำเนินงานรณรงค์และการขับเคลื่อน
พระธาตุพนม	วัฒนธรรม	โบราณสถาน	1, 2, 4	ริเริ่มโดยหน่วยงานระดับจังหวัดและมีการขับเคลื่อนโดยมีพระธาตุพนมเป็นศูนย์กลางในการรณรงค์
เมืองโบราณศรีเทพ	วัฒนธรรม	โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์	2, 3	กลุ่มโบราณสถานที่ถูกจัดการในรูปแบบอุทยานประวัติศาสตร์ พื้นที่รอบ ๆ เป็นชุมชนเกษตรกรรม
ภูพระบาท	วัฒนธรรม	โบราณสถานและภูมิทัศน์	3, 4, 5, 6	แหล่งและพื้นที่ภูมิทัศน์โดยรอบเป็นพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์และกรมป่าไม้ เคยเสนอเอกสารขอรับการขึ้นทะเบียนฯ ในสาขามรดกทางวัฒนธรรมไปแล้วแต่ถูกถอนออกโดยรัฐภาคีเนื่องจากเอกสารไม่ครบสมบูรณ์
กลุ่มป่าแก่งกระจาน	ธรรมชาติ	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	10	มีการขับเคลื่อนมากกว่า 18 ปี ส่งเอกสารครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2562 โดยให้เร่งดำเนินการด้าน

5. สรุปผลและอภิปรายผล

ตั้งแต่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของโลก ในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งการได้รับขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกครั้งสุดท้ายต้องย้อนกลับไปถึงกว่า 30 ปี ทั้งนี้รูปแบบ กระบวนการอนุรักษ์ และการประเมินคุณค่าการขึ้นทะเบียนในกระบวนการมรดกโลกได้เปลี่ยนแปลงไปมาก เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมได้ให้ความสำคัญกับวิธีการอนุรักษ์ที่ตัววัตถุเป็นหลัก (Material-based approaches) ที่เราคุ้นเคยสู่แนวทางการอนุรักษ์แบบดั้งเดิมไปเป็นวิธีการอนุรักษ์แบบอิงคุณค่า (values-based approaches) จนกระทั่งในปัจจุบันมีการพิจารณาประเด็นของการมีผู้คนเป็นศูนย์กลาง (People-centered approaches) (Yodsurang, 2020) ที่เป็นการเปลี่ยนกระบวนการที่คนของกระบวนการอนุรักษ์มรดกทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมตั้งแต่การกำกับดูแลแหล่งมรดกฯ ไปจนถึงการแสวงหาความเป็นอยู่ที่ดีของทั้งมรดกทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมรวมทั้งสังคมโดยรวม อีกทั้งกระบวนการจัดการที่โดยมากดำเนินงานโดยภาครัฐเข้ามาเป็นผู้นำในขับเคลื่อน ซึ่งอาจมีอุปสรรคในการจัดสรรงบประมาณและความต่อเนื่องหากมีการเปลี่ยนแปลงในองค์กร อย่างน้อยที่สุดการกระจายอำนาจ ภาวะ และหน้าที่ให้ผู้มีส่วนได้เสีย ชุมชน ชาวบ้าน ได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการ ขับเคลื่อน และตัดสินใจ ก็จะมีส่วนให้การขับเคลื่อนสามารถดำเนินการต่อไปได้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด กระบวนการที่คนใหม่ที่เป็นผู้คนเป็นศูนย์กลางที่สร้างความเชื่อมโยงกันระหว่างมรดกทาง

ธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม จะต้องถูกนำมาพิจารณาในการบวกรับขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเพื่อตอบสนองต่อวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน นั้นหมายความว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแลแหล่งมรดกฯ ในทุกระดับ ถูกท้าทายในเรื่องของบทบาท หน้าที่ และกรอบการปฏิบัติงานใหม่ ๆ เพื่อให้มั่นใจได้ว่ามรดกฯ จะเป็นประโยชน์และเป็นพลวัตในสังคมตั้งแต่กระบวนการให้คุณค่าจนถึงการบริหารจัดการ และยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการตัดสินใจความสำเร็จในอนาคตอีกด้วย

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ความเคลื่อนไหวการรณรงค์เพื่อขับเคลื่อนแหล่งมรดกฯ สุ่มรดกโลก ใน 48 จังหวัด 42 แหล่ง ได้มีทั้งการรณรงค์ที่ดำเนินการต่อเนื่องและได้ยุติลงแล้ว ทั้งก็ยังมีอัตราการประสบความสำเร็จได้รับการจารึกเป็นมรดกโลกจำนวนน้อยมาก ในหลาย ๆ แหล่งที่ยกมาข้างต้นบางแหล่งเป็นเพียงข้อเสนอแนะของนักวิชาการ หรือหน่วยงานแต่ไม่มีการดำเนินงานต่อเนื่อง หรือไม่มีการศึกษาต่อไป ทำให้เห็นว่ากระบวนการที่แหล่งต่าง ๆ ถูกทำให้ชื่อปรากฏขึ้นมา นั้น จำนวนมากไม่ได้เกิดขึ้นจาก “คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล” ที่แท้จริงแต่เป็นการเสนอสร้างขึ้นจากแนวคิดท้องถิ่นนิยม แหล่งเหล่านี้จึงไปต่อไปไม่ได้ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว การสำรวจพบว่าแหล่งไม่ได้ดำเนินงานเพื่อรณรงค์อย่างต่อเนื่องและหายไปจากการสื่อสารสาธารณะมีจำนวนถึง 32 แหล่ง นั้นแสดงให้เห็นว่ากระบวนการอยากเป็นมรดกโลกนั้นเป็นเพียงวาทกรรมทางการเมือง หรือมีเป้าหมายในประเด็นเรื่องการส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าการที่จะพิจารณาคุณค่าด้านต่างๆ ของการเป็นแหล่งมรดกโลก จึงไม่ได้พัฒนาขึ้นจากความรู้ความเข้าใจเรื่องคุณค่าและนำไปสู่กลไกเชิงคุณค่า อีกทั้งเมื่อพิจารณาจากประเภทและรูปแบบของการรณรงค์แหล่งอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าตัวแหล่งเองไม่ได้ตอบสนองแนวคิดการอนุรักษ์และการจัดการอย่างสากลได้ทันทั่วทั้งที่ ยังติดกับความเป็นอนุสรณ์และแหล่งที่มีศูนย์กลางอยู่ที่โบราณสถานและผู้เชี่ยวชาญอยู่ ซึ่งในกระบวนการจารึกเป็นแหล่งมรดกโลกใหม่ ๆ นั้นสามารถจารึกได้เพียง 30 แหล่งต่อปีเท่านั้น ทำให้กระบวนการเสนอชื่อเป็นเสมือนการแข่งขันระหว่างรัฐภาคีที่ต้องแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการระบุคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล ผ่านประเภทและทิศทางใหม่ ๆ ในการจารึกเพื่อเป็นแหล่งมรดกโลกด้วยเช่นกัน เช่น อุทยานแห่งชาติทองกาโร (นิวซีแลนด์) กลายเป็นแหล่งมรดกโลกแห่งแรกที่ได้รับการจารึกภายใต้เกณฑ์ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 กลุ่มอาคารสถาปัตยกรรมสมัยใหม่บาวเฮาส์ (เยอรมัน) ได้รับการจารึกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ภูมิทัศน์อุตสาหกรรมเบลนาวอน (สหราชอาณาจักร) เป็นแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการระบุถึงคุณค่าของอุตสาหกรรม ถลุงเหล็กแบบสมัยใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 งานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ของ เลอ คอร์บูซีเอได้รับการจารึกในรูปแบบของการรวมกลุ่ม (Serial Nomination) ในหลายประเทศในปี พ.ศ. 2559 และล่าสุดในปี พ.ศ. 2563 ยูเนสโกพยายามผลักดันให้เซอร์โนบิลเป็นมรดกโลกของยูเนสโก โดยครอบคลุมพื้นที่กว่า 1,000 ตารางไมล์ที่ถูกทิ้งร้างซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเศษซากภัยพิบัติที่มนุษยชาติควรจะต้องตระหนักถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของแหล่ง

6. มาตรฐานการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ COE63/092 ณ วันที่ 8 เมษายน 2563

บรรณานุกรม

- Arkarapotiwong, P. (2019). (in Thai). “*The Study of Collaborative Structure of Pre-world Heritage Management; Case Study Chiang Mai, Thailand*”. in **Journal of Architectural/Planning Research and Studies (JARS)**, 16(1), 125-137.
- Buachu, A. and Worakulnatthani, K. (2019). (in Thai). “*Media exposure attitude and participation of people in Nakhon Phanom province toward the registration of Phra That Phanom as a World Heritage Site project*”. in **Journal of Communication Arts of STOU**, 9(2), 1-16.
- Buaklee, B. (n.d.). **Mong Khao Mong Rao Songkhla Su Mueang Moradoklok**. (in Thai) [Look here and there, Songkhla to the world heritage city]. Retrieved on June 2019, From <http://chiangmaiworlheritage.org/th/my-world/มองเขามองเรา-สงขลาสู่เม/>
- Chaimonkol, A. (2010). “*Kan Mi Suanruam Kan Borihan Kan Phatthana Moradok Lok Nai Prathet Thai*”. (in Thai) “[*Participation in management and development of World Heritage in Thailand*]”. in **Pathumthani University Academic Journal**, 2(2), 45-59.
- Duncan, M. (2011). **World Heritage Resource Manual: Preparing World Heritage Nominations (Second edition, 2011)**. Paris: UNESCO
- Gapphimai, S. and Weerataweemas, S. (2020). “Phimai sanctuary (Thailand) and nostalgia in World Heritage”. in **Proceeding of The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences, Volume XLIV-M-1-2020, 2020 HERITAGE2020 (3DPast | RISK-Terra)** International Conference, 9–12 September 2020, Valencia, Spain.
- IUCN. (2019). **IUCN World Heritage Evaluations 2019. WHC/19/43.COM/INF.8B2.ADD**. Retrieved 30 April, 2019 from <https://whc.unesco.org/archive/2019/whc19-43com-inf8B2.Add-en.pdf?fbclid=IwAR1YbJMtqZf1NBNCYcqzdOhl2OULiOZ99kxY0RUYZ3yU-wfWiUbdDrKhdyCw>
- Jaafar, M., Md Noor, S., & Rasoolimanesh, S. M. (2015). “*The effects of a campaign on awareness and participation among local youth at the Lenggong Valley World Heritage Site, Malaysia*”. in **Conservation and Management of Archaeological Sites**, 17(4), 302-314.
- Joungrakul, J. (2018). (in Thai). “*Sample Size and Sampling Issues*” in **Qualitative Research. Journal of Business Administration and Social Sciences Ramkhamhaeng University**, 1(2), 1-21.
- Kirdsiri, k. and Buranaut, I. (2018). **Khumue Kan Namsanoe Laeng Moradok Thang Watthanatham Lae Laeng Moradok Thang Thammachat Pen Laeng Moradoklok**. (in Thai) [Manual for presenting cultural heritage sites and natural heritage sites to world heritage sites]. Bangkok: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning.

- Kirdsiri, K., Buranaut, I., and Seneevong Na Ayudhaya, K. (2016). (in Thai) “*Status Assessment of Sites in Thailand on the World Heritage Tentative List: Prospects of Being Placed on the World Heritage List*”. **NAJUA: Architecture, Design and Built Environment**, 30, 60-75. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NAJUA-Arch/article/view/68553>
- Kotasa, W., Boonphan, D., Butrpala, K., Dijing, K., and Raijareun, S. (1999). **Theknoloji Sarasonthet Phuea Kan Rianru Chut**. (in Thai) [Information technology for learning]. Bangkok: Third Wave Education.
- Office of Archaeology Department of Fine Art. (2003). **Rai-Ngan Kan Prachum Kan Patibatkan Rueang: Sathanakan Patchuban Lae Khwam Thathai Nai Krasae Kan Mi Suanruam Khong Prachachon**. (in Thai) [Meeting report on World Cultural Heritage Management: Current Situations and Challenges in Citizen Participation]. Bangkok: Samaphan Publishing.
- Ploypai, P., Klaitabtim, J. and Junnapiya, S. (2015). “*Kan Mi Suanruam Khong Prachachon Nai Kan Phatthana Thongthin : Sueksa Khwam Khithen Khong Phanakngan Ongkan Borihan Suan Tambon Amphoe Mueang Changwat Ratchaburi*”. (in Thai) “[Participation of People in Local Development: A Study of the Opinion of Sub-district Administrative Organization Officers, Mueang District, Ratchaburi Province]”. in **Journal of Interdisciplinary Research: Graduate Studies**, 4(4), 108-115.
- Pongboroboon, Y. (2010). “*Kansueksa Baep Korani Sueksa: Case Study*”. (in Thai) “[Case Study Studies: Case Study]”. in **Journal of Education Khon Kaen University**, 33(4), 42-50.
- Prasertsup, J. and Monkolphan, K. (2018). (in Thai) **Chaing Mai Heritage Walk**. Retrieved on June 2018, From <https://readthecloud.co/heritage-walk-chiang-mai/>
- Srisuwan, A. (2015). “*Kwam khidhen lea karnprabtua kong prachachon to karn kuentabien pen moradok loak kong wat Mahathat woramahawihan changwat Nakhon Si Thammarat*”. (in Thai) “[Opinion and adjustment of the public to Listed as a World Heritage Site of Phra Mahathat Woramahawihan Temple Nakhon Si Thammarat Province]”. in **Walailak Abode of Culture Journal**, 15(2), 117-129. Retrieved from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/cjwu/article/view/95375>
- Srivichien, O. (2009). **The Citizen’s Perception in Participation in the Making of Bangkok Comprehensive Plan**. Master of Urban Plaiing, Thammasart University.
- Thailand National Park Office. (2006). **Khumue Phuea Kan Anurak Phuen Pa Dong Phe Ya Yen - Khao Yai Mora Tok Lok Thang Thammachat Khong Thai**. (in Thai) [A Manual to the conservation of Dong Phe Ya Yen-Khao Yai Forest Park Thailand World Natural Heritage]. Bangkok: Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation.

- UNESCO. (2002). **The KIT: World Heritage in Young Hands**. Washington D.C.: UNESCO
- UNESCO. (2008). **Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention**. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (n.d.). **Sustainable Development World Heritage and Sustainable Development**. Retrieved 30 April, 2019 from <https://whc.unesco.org/en/sustainabledevelopment/>
- Yodsurang, P. (2015). (in Thai). “*The Cultural Landscape and Vernacular Architecture of Shirakawago and Gokayama Villages: Value and Concept in Conservation*”. in *Humanities and Social Sciences Review*, 3(1), 94-115.
- Yodsurang, P. (2020). (in Thai). “*People centered approaches to conservation of nature and culture*”. **Journal of Environmental Design**, 7(1), 3-21.

Website

- <http://whc.unesco.org/en/list/726>